

AANSPRAKELIJKHEID VAN DE VENNOOTSCHAP VOOR HANDELINGEN VAN HAAR ORGANEN BUITEN HET STATUTAIR DOEL

door Luc WEYTS

In hoeverre een vennootschap al dan niet gebonden was door handelingen van hun organen buiten hun statutaire doel, werd in navolging van de EEG richtlijn en overeenkomstig het duitse Procura systeem opgelost door te blijven steunen op het specialiteitsbeginsel, doch met een grotere bescherming voor de derden.

1. Er wordt wel eens meer in rechtspraak en rechtsleer aan principes veranderd ter staving van de billijkste oplossing. Alhoewel het belangrijk kassatiearrest van 31 mei 1957 het specialiteitsbeginsel had verlaten met betrekking tot de al of niet gebondenheid van de vennootschap voor rechtshandelingen door de organen buiten het statutair doel gesteld, schijnt men in navolging van art. 11 van de E.E.G.-richtlijn van 10 april 1964 op dit beginsel terug te komen.

I. Het specialiteitsbeginsel vóór 1957

2. Het is wellicht interessant de toestand vóór 1957 even duidelijk te stellen om de gedachtengang gemakkelijker te kunnen volgen. Het probleem werd toen gezien vanuit de bekwaamheid van de rechtspersoon, die opgericht was tot realisatie van een bepaald doel. Stelde de beheerder een handeling buiten het maatschappelijk en statutair doel, dan was de vennootschap door

deze handeling *ultra vires* geenszins gebonden. Men stond hier voor een totale nietigheid van de rechtshandeling, die zowel door de derden als door de vennootschap kon ingeroepen worden (1).

3. Wat nu juist die bekwaamheid van de rechtspersonen betekent, daarover zijn de auteurs het roerend eens. Het is inderdaad algemeen aanvaard dat rechtspersonen, op enige uitzonderingen na, dezelfde bekwaamheid als fysische personen bezitten. Fysische personen zijn principieel onbeperkt handelingsbevoegd en kunnen juridisch handelen op alle domeinen en met betrekking tot alle materies. Dit steunt nu eenmaal op de natuur van de mens zelf die vrij en onafhankelijk is (2).

Rechtspersonen beschikken nochtans over dezelfde bekwaamheid. Sommige handelingen worden echter door de natuur of een wettelijke bepaling uitgesloten. Een rechtspersoon kan inderdaad niet huwen noch erven, in het Duitse recht kan zij evenmin lid zijn van een "*Vostand*".

Een derde beperking van haar bekwaamheid is gelegen in de statuten zelf. Zij is immers opgericht tot verwezenlijking van een bepaald doel. Haar organen zullen dan ook alleen rechtshandelingen kunnen stellen om dit maatschappelijk doel te realiseren. Daarbuiten bestaat de vennootschap niet. Het is een kwestie van beperking van het bestaan zelf van de vennootschap als rechtssubject. Zij is slechts titularis van rechten en verplichtingen in het kader van haar statutair doel (3).

4. Traditioneel wordt dit in de rechtsleer omschreven als het beginsel van de specialiteit van de rechtspersoon. In een oud arrest van het Hof van Kassatie van 12 mei 1864 werd dit principe erkend (4). Het gaat hier om de essentie van de vennootschap, die door rechtshandelingen buiten haar doel gesteld, niet zal gehouden zijn. We hoeven dus telkens na te gaan of die handeling in die omstandigheden door een beheerder gesteld, wel gerechtvaardigd is door haar statutair doel. Statutaire restricties worden inderdaad aanvaard en gelden tegenover derden als zij voldoende zijn gepubliceerd. Dit is althans de heersende Belgische, Nederlandse en Italiaanse opvatting.

(1) Cass., 31 mei 1957, *Pas.*, I, 1176, met noot DE TERMICOURT.

(2) R. DEMOGUE, *Traité des obligations en général*, t.II, 1e uitgave., Parijs, 1923, p. 407, nr. 715.

(3) H. DE PAGE, *Traité élémentaire de droit civil*, t.II, 3e uitgave, Brussel, 1962, p. 644, nr. 510 ; L. FREDERICQ, *Handboek van Belgisch handelsrecht*, Brussel, 1962, 63, t.IV., nr. 77.

(4) Cass., 12 mei 1864, *Pas.*, I, 264.

VAN OMMESLAGHE zette dit begrip "Statutaire specialiteit" zeer duidelijk uiteen (5). Na de notie "Wettelijke specialiteit" en "Juridische capaciteit" nader toegelicht te hebben, wijst hij erop hoe de vennootschap buiten haar statutair doel tegenover de derden niet de minste rechten en verbintenissen bezit. De gevolgen van een rechtshandeling *ultra vires* doet hij duidelijk naar voren komen door het onderscheid te maken tussen handelingen buiten het maatschappelijk doel gesteld en handelingen binnen dit doel, doch buiten de bevoegdheid van de vertegenwoordiger verricht. Handelingen buiten het maatschappelijk doel verricht, zijn, steunende op de theorie van de specialiteit, totaal vreemd aan de activiteit van de rechtspersoon. Geen enkel orgaan kan ze stellen. Heeft een beheerder zulke handeling toch verricht, dan is de vennootschap niet gebonden en wat belangrijk is, bekrachtiging is niet mogelijk. Ligt een handeling toch binnen het maatschappelijk doel, doch heeft het orgaan zich niet aan zijn bevoegdheidsopdracht gehouden, dan is de vennootschap, althans volgens de klassieke opvatting, eveneens niet gebonden, doch ratifikatie van de nietige rechtshandeling is mogelijk door de bevoegde organen. Een dergelijke daad kan toch een rechtsgevolg hebben ; we staan hier dus niet voor een totale nietigheid.

5. In België, Nederland, Zwitserland en Italië wordt het beginsel van de specialiteit algemeen aanvaard (6). Het kassatiearrest van 1957 week echter ervan af. In Frankrijk werd het erg betwist doch de nieuwe Franse wet van 1966, tot hervorming van de handelsvennootschappen spreekt in art. 14 van de handelingen die binnen het maatschappelijk doel vallen en de eerste commentaren wijzen erop dat het principe van de specialiteit, in een gewijzigd daglicht, althans, terug wordt aanvaard (7). In het Duitse recht daarentegen wordt het principe van de specialiteit, met betrekking tot de vennootschappen op aandelen algemeen verworpen (8).

II. Het kassatiearrest van 1957, geïnspireerd door het Duitse PROCURA-systeem

6. Het feit dat er in verschillende landen kritiek op dit beginsel losbrak, wijst duidelijk erop dat men overal zocht naar een meer billijke oplossing voor

- (5) P. VAN OMMESLAGHE, *La specialité statutaire*, *R.C.J.B.*, 1958, p. 286.
- (6) E. VAN DER HEYDEN, *Handboek voor de Naamloze Vennootschap*, Zwolle, 1968, nr. 78 ; T. DORHOUT MEES, *Kort begrip van het Nederlands Handelsrecht*, Haarlem, 1964, nr. 568 ; J. GUILLERY, *Commentaire législatif*, t.II, nr 51.
- (7) B. IPPOLITO, *Cours de droit commercial*, 1966, p. 215 ; R. HOUIN en F. GORE, *La réforme des sociétés commerciales*, *D.S.*, 1967, Chr., 121-176.
- (8) A. BAUMBACH en A. en G. HUECK, *Gesellschaftsrecht*, Munchen-Berlijn, 1963, art. 74, rem. 1.

de rechtshandelingen buiten het maatschappelijk doel gesteld. Een groot deel van de auteurs werd immers geschokt door het feit dat een derde zich kan beroepen op dit principe om zich van zijn verplichting los te maken.

Het gebeurde eveneens herhaaldelijk dat een vennootschap zich niet gebonden achtte, omdat de rechtshandeling buiten haar maatschappelijk doel gelegen was. De derden waren hiervan steeds slachtoffer en konden slechts de beheerder persoonlijk aansprakelijk stellen. Zowel ten opzichte van de vennootschap als van de derden kwamen we voor ongeoorloofde situaties te staan. Het was duidelijk dat men de strengheid van dit principe moest verlaten en de totale nietigheid van rechtshandelingen *ultra vires*, steunende op de billijkheid, moest overboord gooien.

Het is toch logisch dat derden niet steeds hoeven na te gaan of die handeling wel binnen het maatschappelijk doel ligt, dit zou voor iedere operatie een nader onderzoek vragen, wat toch niet in de lijn ligt van de snelle eenvoudige handelsbetrekkingen die nu bestaan. Het is juist daarom dat het Duitse recht om de derden tegemoet te komen en meer zekerheid te brengen in het handelsleven, het principe van de statutaire specialiteit heeft verlaten. Zij hebben het probleem verplaatst en zien het niet meer vanuit de bekwaamheid van de rechtspersoon, doch wel vanuit de vertegenwoordigingsbevoegdheid van de organen. Het komt in het vervolg erop aan na te gaan of de opgetreden organen wel de wettelijke bevoegdheid hadden. Dit heeft, praktisch gezien, een grote verandering gebracht. Door het als een bevoegdheidskwestie te aanzien, konden zij het hele probleem in het bestaande Procurasysteem brengen. Volgens dit systeem zijn inderdaad alle statutaire beperkingen aan de bevoegdheden van de organen gebracht niet tegenstelbaar aan derden.

De vennootschap zal *in concreto* toch gebonden zijn door een lening van 10.000 fr., ook al had haar beheerder slechts de bevoegdheid er een van 1.000 fr. aan te gaan. De derden, die met een beheerder kontrakteren, moeten dus niet steeds naar de statuten gaan kijken om een duidelijk inzicht te hebben in wat hij mag en niet mag. Heeft de beheerder een handeling gesteld buiten het maatschappelijk doel, dan zal de Duitse vennootschap toch gebonden blijven. Van de andere kant zal een derde zich niet van zijn verbintenis kunnen vrijmaken door te beweren dat de gestelde handeling *ultra vires* is.

7. Het is de Duitse opvatting die het Belgische Hof van Kassatie in 1957 heeft beïnvloed. Het specialiteitsprincipe werd in ons land eveneens verlaten. Het werd een kwestie van vertegenwoordiging van de rechtspersonen door hun organen (9).

(9) P. VAN OMME-SLAGHE, *Le régime des sociétés par actions*, Brussel, 1960, p. 480, nr. 287.

Alzo werd een verzachting gebracht aan de strengheid van het vroegere principe volgens hetwelk een rechtshandeling *ultra vires* gesteld, dus buiten haar maatschappelijk doel, niet de minste rechtsgevolgen kan teweegbrengen, zelfs niet door ratifikatie van de bevoegde organen. We staan nu niet meer voor een totale nietigheid, want bekrachtiging van een handeling buiten de bevoegdheden van de beheerder gesteld is mogelijk.

Nochtans zijn we in België niet zover gegaan als het Duitse Procuraarsysteem. Statutaire restrikties, aan de bevoegdheid van de beheerder aangebracht, zijn bij ons wel tegenstelbaar aan derden, indien zij voldoende zijn gepubliceerd. Met andere woorden, een Belgische vennootschap is niet gebonden in tegenstelling met een Duitse, door de lening van 10.000 fr., vermits die handeling buiten de bevoegdheid van de beheerder lag. Het Belgisch systeem beschermt inderdaad veel meer de aandeelhouders van de vennootschap die bepaalde bevoegdheden aan haar organen heeft opgedragen, dan wel aan derden.

Zij kunnen immers niet nalaten even de Bijlagen van het Belgisch Staatsblad open te slaan. Hun bescherming blijft in feite al even gebrekkig als vóór 1957.

III. Grijpt men terug naar het oude principe in navolging van de E.E.G.-richtlijn, maar met grotere bescherming voor de derden ?

8. Daar het kassatiearrest van 1957 en de oplossing die er werd voorgehouden tot ongeveer dezelfde gevolgen leidde als die volgden uit de klassieke specialiteitsteorie, kan men de vraag stellen of men niet terug het specialiteitsbeginsel zal voorhouden tot oplossing van de rechtshandelingen buiten het maatschappelijk doel gesteld. Een vonnis van de Handelsrechtbank van Verviers in 1964 bevestigt enigszins die redenering (10).

De theorie van de specialiteit heeft immers niet die onzekerheid gebracht in de handelsrelaties die men op het eerste gezicht wel had verwacht. Zij legt natuurlijk aan de personen die met de vennootschap handelen de bijkomende verplichting op om na te gaan of de gesloten rechtshandeling binnen het maatschappelijk doel valt (11). Iedereen moet echter erkennen dat de derden dit niet steeds kunnen nagaan. We moeten alleszins een verzachting aan ons beginsel brengen, vooral als we in regel willen zijn met art. 11 van de E.E.G.-richtlijn van 10 april 1964. Volgens art. 11 is de vennootschap steeds gebonden ten opzichte van de derden door de rechtshandelingen gesteld door hun organen, tenzij deze handelingen de beperkingen, aan de bevoegdheden van de organen door de "wet" aangebracht, of de grenzen van het

(10) Hrb. Verviers, 8 oktober 1964, *Rev. prat. soc.*, 1966, nr. 5362.

(11) P. VAN OMMESLAGHE, *Le régime des sociétés par actions*, p. 480, nr. 287.

maatschappelijk doel overschrijden. De vennootschap, zo eindigt art. 11, is zelfs gebonden door rechtshandelingen buiten haar maatschappelijk doel gesteld als de derden reden hebben gehad om te denken dat de vennootschap binnen haar bevoegdheid handelde.

Statutaire beperkingen zullen bijgevolg niet meer tegenstelbaar zijn aan derden, zoals reeds het geval was in het Duitse Procurasysteem. Deze beperkingen zullen geen ander effect hebben dan intern het beheer te regelen. In navolging van de E.E.G.-richtlijn zal de vennootschap principieel gebonden zijn, ook al handelde de beheerder buiten het statutaire doel. De derde-kontraktant mocht erop vertrouwen dat de beheerder ook die handeling kan stellen. Is een bepaalde handeling manifest tegen het maatschappelijk doel, dan zal de derde de vennootschap niet kunnen aansprakelijk stellen, hij zal alleen bij de beheerders zijn recht moeten vinden (12).

Dit alles wijst op een grotere bescherming voor de derden in ons recht voor de toekomst. In Frankrijk heeft de nieuwe Franse wet van 1966 in haar artikel 14 het Duitse Procura-beginsel en de E.E.G.-richtlijn nauwkeurig nagevolgd.

Wij komen nu eenmaal steeds wat te laat.

SOMMAIRE

RESPONSABILITE DE LA SOCIETE POUR LES ACTES DE SES ORGANES EN DEHORS DE L'OBJET STATUTAIRE

La question est de savoir si, et dans quelle mesure, une société est tenue par les actes de ses organes agissant en dehors de l'objet statutaire. Sur ce point il y a eu une évolution dans la jurisprudence belge.

Avant l'arrêt du 31 mai 1957 de la Cour de Cassation, c'était l'opinion courante qu'un acte *ultra vires* était absolument nul, cette nullité pouvait dès lors être invoquée aussi bien par la société que par les tiers.

Dans son arrêt précité, la Cour abandonna le principe de la spécialité des personnes juridiques, sur lequel se fondait la nullité absolue des actes *ultra vires*, et aborda maintenant la question comme un problème de représentation de la personne juridique. Un acte accompli par une personne qui n'est pas qualifiée pour représenter la société n'est pas absolument nul, mais peut être ratifié par la société ; ceci pose évidemment un problème pour les tiers, qui se trouvent dès lors dans une situation incertaine. La solution de ce problème pourra être trouvée en suivant la directive du Marché Commun concernant la protection des tiers.

(12) Richtlijn van 9 maart 1968 ; *Publikatieblad van de Europese Gemeenschappen*, 14 maart 1968.

SUMMARY

LIABILITY OF THE COMPANY FOR ACTS OF HIS AGENTS BEYOND THE COMPANY'S OBJECTIVE

In Belgian jurisdictional thinking an evolution can be noted as to the extent to which a company can be bound by her agents, acting beyond the company's objective, as defined in the articles of association.

Before the decision of 1957 from the highest tribunal one was generally of the opinion that an act committed *ultra vires* was completely void. This invalidity could be invoked not only by the companies but also by a third party. This decision twined its back on the so-called "principle of the speciality of the corporation" that gives rise to the absolute invalidity of the *ultra vires* act and is interpreted as a problem of representation of the corporation. An act committed by an unauthorized person is not absolutely void but can be confirmed by the company. Nevertheless the situation of third party has remained awkwardly unsettled und unsatisfactory. In accordance with art. 11 of the directive of the Common Market greater protection of the third party is needed. The important question is the way in which this is to be realized.

ZUSAMMENFASSUNG

DIE HAFTUNG EINER GESELLSCHAFT FÜR HANDLUNGEN IHRER ORGANEN AUSSERHALB DES GESELLSCHAFTSZWECKES

Man kann in der Belgischen Rechtsprechung eine Entwicklung beobachten in bezug auf den Umfang der Haftung einer Aktiengesellschaft für Handlungen ihrer Organen ausserhalb des Gesellschaftszweckes.

Vor dem Cassations-Arrest von 1957 vertrat man im allgemeinen die Meinung das jede Handlung *ultra vires* nichtig war. Sowohl die Gesellschaft wie Dritten konnten sich auf diese Nichtigkeit berufen.

Das Cassations-Arrest von 31.Mai 1957 hat das sogenannte "Prinzip der Spezialität der juristischen Person", das absolute Nichtigkeit mit sich bringt abgelehnt und die ganze Problematik auf das Problem der Vertretung einer juristischen Person zurückgeführt. Die Handlung einer unbefugten Person ist nicht absolut nichtig und kann durch die Gesellschaft bestätigt werden. Die Situation Dritter bleibt aber eben unerfreulich.

Art. 11 der E.W.G.-Richtlinie von 1964 erfordert einen grösseren Schutz Dritter. Es ist aber noch eine offene Frage wie ein solcher Schutz verwirklicht werden soll.